

TOMASOVIĆEVO PROMIŠLJANJE MARULIĆA

Mirko Tomasović, Marko Marulić Marul, Monografija,
Erasmus - Književni krug - Zavod za znanost
o književnosti, Zagreb-Split, 1999.

UDK: 886.2.09 M. Marulić
Primljeno: 15. VIII. 1999.

Akademik IVO FRANGESŠ
10000 Zagreb, HR
Vukovarska 236a

*Ovo dan je ki dohodi
Jednom nami na godište
(Gundulić, Dubravka, 17-18)*

Govorimo uoči 22. travnja, kad je 1501. datirana Marulićeva *Judita*, epska, rodoljubna besjeda nastala u gradu podno Marjana. Stihovni je to, dvostrukoimenovani estetski pandan likovnom jeziku trogirске, šibenske i inih naših katedrala. Danas je to nama i Dan hrvatske knjige.

Možemo biti poneseni: trenutak recepcije Marulića u našem *fin de siecleu* to dopušta, čak i zahtijeva. Emfatični motto iz Gundulićeve Dubravke odnosi se u ovoj prigodi i na naše "dike ter hvaljenja" knjizi Mirka Tomasovića koja je pred nama, *Marko Marulić Marul*. Budimo točniji: dan ki dohodi vrijedan je i značajan u našoj književnoj znanosti. Dobili smo promišljenu i sustavnu monografiju o životu i djelu "oca hrvatske književnosti". Nju prikazujemo javnosti. Jer, čak i što se tiče Marulićeva *curriculumum vitae*, morao je autor obnavljati i dopunjavati istraživanja. Stoga se Tomasovićeva činjenicama bogato opskrbljena i fundirana knjiga, otvara rečenicom: "O životu Marka Marulića ne znamo zapravo mnogo, vjerojatno zbog toga što on nije sustavno istražen."

“Prošlostoljetna pozitivistička nastojanja u tom pogledu nisu bila cjelovita i uporna, a moderna znanost o književnosti zazire od biografizma” (ibid., 13). Moglo bi se zapravo reći da je mnogi dosadašnji zaključak o Maruliću bio stvoren na temelju legendi i pretpostavki. (Autor monografije s pravom spominje sličnost s nagađanjima kojima su obavijeni životopisi Shakespearea i Camoesa.) Tako je Marulićev život, pa i njegov fizički lik, često bio plod osobnih domišljanja. O liku znademo malo, uglavnom iz opisa prijatelja i biografa Franje Božičevića Natalisa (1469.-1562.). Zato kao da je dobro postupio Ivan Meštrović, 1925. godine, kad je - meštar, meštru - Marulu, na splitskom spomeniku, posudio i svoje crte lica. Ali, jedno je umjetnost, drugo znanost. Vrijeme će pokazati kakvu će recepciju imati novi Marulićev lik, koji će ovih dana biti otkriven na Marulićevu trgu u Zagrebu (o kojemu je posljednjih mjeseci bilo toliko mišljenja, polemika i zbivanja).

Stotinu godina nakon prvog proplamsaja marulogije (prigodom svečane, svenarodne proslave četiristote obljetnice *Judite*, u Zagrebu, 1901. godine), mi danas polazimo od mnogo čvršćih i pouzdanijih spoznaja o pjesniku. Ugodna je okolnost upozoriti da je jedan od najsnažnijih poticaja novom dosegu znanja o Maruliću ostvario Mirko Tomasović djelom koje predstavljamo.

Kad su Tonko Maroević i Mirko Tomasović u Splitu 1971. godine “porinuli” *Plavcu novu*, antologijski izbor Marulićeve poezije, nisu vjerojatno slutili koliko će uspješan biti njezin - kako bi sam Marulić kazao - “novi plov”. Bio je to odlučan susret drevnog pjesnika s modernim vremenom, istraživačima i publikom. Pokazalo se da izdavati stihove nije samo čin mara i znanja nego i izbor pravog trenutka. Koliko je od tog vremena, u tečaju gotovo tri desetljeća, učinjeno za širenje i poznavanje Marulićeva djela! Tada su bila nezamisliv ideal sabrana djela pjesnikova; a danas se *Opera omnia* Marci Maruli, u izdanju Književnoga kruga, privode kraju.

Sada, kad je unaprijeđeno proučavanje Marulićeva trojezičnog djela, i time ono približeno publici, kad mu se ona ne samo divi nego ga i s razumijevanjem čita, kad su razriješene dileme o njegovoj

vrсноći i vrijednosti, postao je on naš književni prijatelj i sugovornik. Vratio se u našim danima trijumfalno, kao višestruk umjetnik i mislilac: epigramatičar, satiričar, sonetist, humanistički teolog, povjesničar, pjesnik rodoljubnih i marijanskih stihova, ali i takvih kojima se uključuje u hrvatsku ljubavnu renesansnu poetiku. Iskusan pisac prikazanja, pokladnih pjesama, prevoditelj Dantea i Petrarke, tvorac svetačkih himni, a prijevodom *Od naslidovanja Isukarstova* Tome Kempenca, te proznim marginama i tumačenjima Marulić je jedan od kodifikatora klasične hrvatske proze. Sve nazočniji u suvremenoj kulturi Europe, autor čija su djela od XVI. stoljeća nadalje na desetke puta bila tiskana i prevedena, on je - možemo pouzdano reći - postao i neotuđiv dio svjetske baštine.

Iznimno književno djelo nije "monološki spomenik", nepomičan i jednoznačan. Nije objekt koji postoji sam za sebe, jer neprekidno izaziva dijalog i nove prosudbe. I Marulićevi tekstovi samo su prividno uvijek isti, kakvi su bili prije gotovo pola milenija, ali je lice njihovo koje se pokazuje čitateljima i istraživačima pojedinih epoha različito: u mijeni vremena i ono se mijenja.

Vrijednost je Tomasovićeve knjige što uspostavlja upravo takav odnos i objašnjava ga. Monografija je plod dugih, sustavnih istraživanja, započetih u prvom izdanju iz 1989. Podjela knjige u šest poglavlja otkriva simboliku kompozicijske povezanosti s pjevanjima *Judite*. U odnosu na prethodno izdanje, djelo je zapravo novo. Posebno su dopunjeni i aktualizirani dijelovi: "Latinska djela", "Prijevodi i hrvatska proza", te u "Zaglavku: "Europejstvo i baščinstvo", "Kritička sudbina u Hrvata" i "Otac hrvatske književnosti". U Tomasovićeovu prikazu viđen je Marulić kao živa, među nama nazočna vrijednost, pisac klasičan i aktualan. Promišljeno je autor obrazložio pridjev "otac hrvatske književnosti." Ona nema: "tek figurativno značenje, jer su (Marulića štovatelji i pisci) držali uzorom i onda kad su se osjećali potišteno ili zbunjeno, pa im se ukazivao, da kažemo kolokvijalno, drugim ocem. U tome smislu valja prihvatiti sintagmu, a ne u doslovnom, roditeljskom, po kojem bi se poricala hrvatska književna baština prije Marulića" (ibid., 278).

Ono što je danas nedvojbeno i nepromjenljivo, jest Marulićeva značajnost, veličina. Koja su njezina obilježja? Humanistička erudicija, renesansna svestranost, otvorenost i upitanost, o čemu posebno govore poglavlja Tomasovićeve knjige: "Bestselleri kršćanske humanističke literature i srodni spisi", te "Europejstvo i bašćinstvo". Marulićeva je posebnost i veličin u postignutoj ravnoteži između *vita activa* i *vita contemplativa*, kojom se Marulić uključuje u europski književni život XVI. stoljeća i potiče ga, o čemu svjedoči neobična popularnost latinskih djela (*Evangelistar* i *Institucija*), kao i bogata pjesnikova korespondencija, koja otkriva ne samo širinu interesa nego i klimu epohe unutar koje je ona vođena. (U tom su smislu bogato instruktivna međupoglavlja monografije: "Inozemna i inojezična recepcija" kao i "Otac hrvatske književnosti".) Za nas je Marulićeva veličina i čuvanje obuhvatnoga kršćanskog svjetonazora, ali i nacionalnog samopouzdanja. Podsjetimo na *Juditu*, *Davidijadu*, *Poslanicu papi Hadrijanu VI*, *Suprotivu*. Veličina je i suvereno, stvaralačko poznavanje nekoliko jezika: latinskog, talijanskog i, naravno, hrvatskog, čakavskog dijalekta, koji je upravo Marulić podigao na visinu književnog izričaja. Njegov jezik nije, doduše, postao nacionalnim standardom; ali je naš standard nezamisliv bez njegova doprinosa. O tom je jeziku već 1533. pisao mletački sindik Giustiniani: "Svi su običaji Splitsana slavenski (čitajmo: hrvatski, I. F.), a materinji im je jezik toliko sladak i ljubak da je bez premca u Dalmaciji, isto onako kao u Italiji toskansko narječje" (ibid., 19). Od Marulićeva do Gundulićeva jezičnog izraza put je jasan i ravan. Književnost hrvatska XIX. i XX. stoljeća priznala je to i potvrdila.

Najvažnije je svakako u djelovanju Marulićevu što je on svakog trenutka svjestan svoga književničkoga zvanja i pjesničkih dosega, kako onih u "versih harvackih", tako i onih latinski složenih. Tomasovićeva knjiga pokazuje raznovrsnost ovog stvaraoca, koji nije pisac jedne knjige, odnosno jednoga makar koliko genijalnoga djela. On je pisac koji stvara kontinuirano, koji svojom višejezičnošću i književnim kontaktima dokazuje da je hrvatska književnost proces

u kojemu sudjeluje niz smišljeno povezanih pojedinaca. O tome govore uvodne stranice: "Književni opus i lik; višejezičnost".

Tomasovićeva monografija pokazuje koliko je djelo Marka Marulića, "začinjavca i poete doctusa", utkano u hrvatsku književnost i koliko je ona - osvjetljena njegovim djelom - smislenija i razumljivija. Odnosno, autorovim riječima, koliko "harvacke izvorne pjesničke riječi uzvratit će dug onome koji je bio prvi njihov pjesnički prorok (*poetaa vates primus*)". I Tomasović autor vraća dug pjesniku, ne samo širinom proučavanja nego i biranom jasnoćom izlaganja.

Dodatnu vrijednost knjizi daje znalački izbor slikovnih priloga (iz fundusa *Marulianuma*), te popratne legende Bratislava Lučina.

U hrvatskoj znanosti o književnosti druge polovice XX. stoljeća konstituiralo se nekoliko znanstvenih disciplina koje govore o pojedinačnim piscima kao npr.: držiologija, krležologija. U posljednjih dvadeset godina možemo istaknuti i marulogiju kao jednu od bitnih grana kroatistike i komparatistike. Ona uz domaće okuplja i znanstvenike širom Europe. Sve njihove dosege uključio je Tomasović u svoju monografiju.

Judita i 22. travnja 1501. određuju tijek i trajne obveze hrvatske poetske riječi: narodni, puku blizak jezik, ali artističku izgrađenost; sudjelovanje u povijesnom procesu i izdizanje umjetničke ljepote nasuprot grubosti zbivanja. Zato danas, 1999., i ovom knjigom možemo najaviti veliki jubilej 2000. i 2001. godine, uvjereni kako će se Marulićeva umjetnička poruka, filozofska i humanistička misao neistrošivo nastavljati u novom tisućljeću.

(Govoreno na svečanom predstavljanju knjige, u Zagrebu 15. travnja i u Splitu 19. travnja, u okviru *Marulićevih dana* 1999. godine).